

Regényrejtvény Nagy Koppány Zsolt:
Jozefát úr, avagy
a regénykedés
Alexandra, Pécs, 2006.

„nem rejtvény ez, kérem”

Nagy Koppány Zsoltnak ez az Irodalmi Jelen 2006-os regény pályázatán a II. díjjal kitüntetett dupla-regénye, a szerző második prózakötete igazi nagy dobásnak ígérkezik; az a típusú könyv, amelyhez később életpályát lehet alkotni, ahonnan az ismertséget lehet számítani. Ennek megfelelően a *Jozefát úr* mindent tud, amit egy modern (posztmodern?) regénytől elvárhat az olvasója, mégis – ahogy ez a mindenkinek írott szövegekkel lenni szokott – nehezen meghatározható, kihez kíván szólni. A két szövegből összerakott, a két Jozefát téblábolásait és regénykedését bemutató regény egyformán kínál olvasnivalót azoknak, akik a néhol ízléstelenül erotikus szövegekben lelik örömeiket, azoknak, akik az irodalmi rejtvények kedvelői, és szenvedélyesen nyomoznak eldugott idézetek után, és azoknak is, akik boldogan olvasnak komolytalan irodalomelméleti szövegeket. A *Jozefát úr* magasra teszi a mércét és olyan felkészültséget feltételez, amely kellő elszántsággal ruházza fel az olvasót, hogy a rendre megtorpanó és kitérőkkel teli szöveg ne vegye kedvét a folytatástól. A könyves „kommandósokat” (ahogy a szöveg nevezi olvasóit) becsben tartja Nagy Koppány Zsolt: a *Jozefát úr*-ban állandó tanácsokkal látja el, igyekszik fiktív világába lépten-nyomon bevonni őket, és számításba venni kalandéhségüket – és a kommandósok kintartásáért nem marad el a jutalom. A *Jozefát úr* fordított szerkezetében, ahol a második rész magyarázza az elsőt, az utolsó oldalak önként kínálják a választ korábban feltett kérdéseinkre.

A fülszöveg ajánlása szerint jó, ha olvasóként egyszerre tudunk „sírní, röhögni és töprengeni”, amennyiben a *Jozefát úr* olvasására szánjuk magunkat. A fülszöveg három feltételezése közül egy-egy azonban rendszeresen csorbát szenved. Leggyakrabban az utolsó, a töprengés. A *Jozefát úr téblábolásai* című első rész ugyanis szinte felkínálja magát, hogy ponyvaként, tartalmatlan szerelmi történetként olvassák sekélyes és semmitmondó cselekményét, olcsó love storyját, mely a második rész egyik szereplője, Tatar Illés receptúrája szerint nő, férfi, isten és ördög alaptörténetének variációja. Régiekből összegyűrt új őstörténet, más szerzők szavaival tűzdelt mese. A *Jozefát úr, avagy a regénykedés* című második részben háttérbe szorul a ponyva-jelleg, viszont gyakran próbára teszi a türelmet hosszadalmas kitérőivel, stílusjátékaival és Jozefát úr írói keserveinek plasztikus megjelenítésével. A körülményesség igazi

virtuóz regénykedéssel társul, így olyan játék kezdődik már az első oldalon, mely a regény(írás) velejét szívja ki, hogy esszenciális valójában mutassa fel a történetírás végső tanulságát: új történetet nem lehet írni, csak a régieket újraírni. Nincs új szó, mind elhasználódott már, írni is csak mások szavaival lehet. „A papíron hagyott toll magától ír” – zárul a Jozefáti regénykaland második része, a történet életre kel, a szerző pedig szögre akaszthatja hivatását. A profi írók kora lejárt, ahogy a regényhez fűződő elvárások is egyre bágyadtabbak – temethetnénk keserűen és sokadjára a regényírást, ha nem egy többszáz oldalas mű vége mondaná ki ezt az egyre inkább elcsépelte váló bölcsességet.

A *Jozefát úr* főszereplője a címmel ellentétben nem Jozefát úr, hanem Szerző úr. Minden oldal az övé, nem pedig kedves teremtményéé, minden oldalon ott ólálkodik, és egy percig sem hagyja elfeledni, ebben a szövegben ő a mindenható. A *Jozefát úr*nak tagadhatatlanul zseniális megoldása Jozefát fantáziájának felszabadítása az első rész 19. fejezetében, ahol Jozefát egész italozó társaságot gondol ki magának, majd visszatessékeli őket a képzeletébe: (Jozefát) „Jelzi az asztal körül ülőknek, hogy vissza lehet fáradni: azok szép sorban belépnek a fejébe”. Szerző úr mellett itt jelenik meg először a konkurencia – egy másik szereplő, aki teremteni és megsemmisíteni tud, hogy aztán a második rész Jozefátja mást se tegyen, mint írói kísérletekről ábrándozzék. Jozefát a kávéházi kompánia közepén adja annak tanújelét, hogy akarata és képzelete gazdag, és kiszolgáltatott bábu-léte dacára is képes némi önállóságra. Hiszen Jozefát egyes szám első személyű megszólaltatása az első rész 12. fejezetében még olyan meglepetés volt, amely a szerzői diktatúra újabb ármánykodására engedett következtetni. Különösen nő az olvasói rokonszenv az elnyomott Jozefát irányában, hogy úgy tűnik, ő az egyetlen, aki a szerző kényétől-kedvétől függ, a teremtett világ más szereplőire nincsenek hatással Szerző úr szándékai.

A második rész Jozefátja valamivel szerencsésebb az elsőnél: érdekes kísérleti alanynak bizonyul, akinek életét kívülről figyelni is izgalmas, nem csak beleavatkozni. A Jozefátok egymáshoz való viszonyát és azt a jó ideig nem világos tény, hogy a két Jozefát-szöveg miért került egy kötetbe, csattanósan világítja meg a regény utolsó fejezete, ahol – nem minden világirodalmi előzmény nélkül – a Jozefátok szerző-szereplő kapcsolatba kerülnek egymással. „Hát igazán felháborító, mennyire Jozefát úrnak és regényének a hatása alá került Jozefát úr regénye, dohognak Önök...!” – olvashatjuk a második részben.

A *Jozefát úr*-ban rendre megszólaló szerző regényalaként való szemlélése mellett szól egyrészt szokatlanul gyakori megszólalása, másrészt az a hajlandósága, hogy olvasóinak is tanácsokat, esetleg parancsokat osztogasson. Az olvasás mikéntjébe való beleavatkozás – ha nem

is olyan mértékű, mint a regényírás folyamatának bemutatása – éppoly határozottsággal történik. Szerző úr és Regény úr, a Jozefát-történetek mellékesnek álcázott, ám mellőzöttségükből folyton kilépő szereplői önállóságukra és szabad véleménykifejtésükre hallatlanul büszke teremtmények, akik úgy uralják Jozefát életét, mintha jelenlétük a lehető legtermészetesebb volna. És miért ne lehetne természetes? A regényalakká előlépett tudálékos Szerző úr és társa, a Regény úr szemszögéből bemutatott (szöveg)világ eseményei olyan izgalmakat kínálnak, melyek jelentősen eltérnek a Jozefát szerelmi és munkahelyi kalandjait taglaló regénysíktól. A megkerülhetetlen, állandóan locsogó és mindenhatóságával szüntelenül kérkedő Szerző úr jelenléte csupán akkor válik humorosságában is terhessé, amikor hatalmát öncélúan csillogtatja.

A szerző néven nevezett szereplőtől nem idegen az önirónia, akár az írói módszerekről, akár a kajánul vállalt közhelyekről van szó, ahogy egyértelműen megfogalmazza azokat a kritikai észrevételeket is, amelyek találóan világítják meg a *Jozefát úr* büszkén vállalt gyengéit. A regényírás kifigurázása és modellezése tehát egyszerre valósul meg a két történetben; Jozefát szerelmi történetét, majd a történet születését elbeszélő szövegek egyaránt működnek görbe tükörként és a valóság mélyére látni kívánó mikroszkópként. A talált szövegek, a rejtett idézetek, a sokszor olvasott toposzok szerepeltetése, megjelenésük módja nevetésre ingerlő: *Az angoltanár evangéliuma*, *A vizek partig érnek* és a *Nabok-ovi* önálló paródia. A regény a humor segítségével analizál, hiszen a kifigurázott alkotóelemek kiemelése egyben a regény darabokra szedése is. A második rész részletező, végletekig leterhelő okoskodása és vonatottsága éppúgy az ábrázolni kívánt tárgy, a regény megfoghatatlansága és definiálhatatlansága érdekében feszíti szét a szöveget, ahogy a szüntelen és „funkciójában meggyalázott” lábjegyzetelés is.

A *Jozefát úr* csapongásai, hirtelen nekirugaszkodásai, majd megtorpanásai ellenére matematikai pontossággal végiggondolt és megszerkesztett regény. Regényfüggvény, ahol a koordináták és a paraméterek a legkevésbé sem a véletlen művei. Az alkotóelemek finomra hangolt összerakása, a gondosan adagolt részletek a *Jozefát úr* nagy erénye, miközben spontaneitását és mesélőkedvét mindvégig képes megőrizni. „Nem rejtvény ez, kérem” – szól a második rész egyik lábjegyzete, miközben a terjenegős, minden részletre kitérő magyarázkodást, illetve a történettel párhuzamosan futó mellékszálakat és az újabb, szórakoztató események leírását kínáló lábjegyzetek létét indokolja. Pedig rejtvény, méghozzá a javából. Akár a két szöveg és Jozefátjaik közötti összefüggést illetően, akár a jelölt és jelöletlen idézetek kínálta játék kapcsán, rendre rejtvényes feladványokba ütközünk, amelyek megoldása,

ha nem is nélkülözhetetlen a regény megértéséhez, de mindenképp hozzájárul a mélyebb jelentésrétegek felderítéséhez. A *Jozefát úr* vaskos humora mellett létezik egy másik, intellektuális humorregiszter, mely a különböző idézetek abszurd helyzetben való alkalmazásából fakad. „Jer, Jozefát! Bújj vissza a köpönyegünkbe!” – szól Szerző úr az első rész végén, miközben visszatessékeli Jozefátot a fantáziájába, és happy enddel zárja kalandjait. A matematika filozófiájának jókedvű, szépirodalmi aktualizálása, hogy ebben a regényben minden igaz lehet, ahogy akár az ellenkezője is. Sőt a kettő felcserélhető egymással, tehát egyenlőségjel is tehető közéjük. A fiktív matematika szabályai szerint A-ból B-be vezető legrövidebb út az az egyenes, melynek minden pontja külön, magyarázatra váró univerzum.

A *Jozefát úr* a változatok könyve. A fikcionalitás korlátlanóságának megélt öröme a regény jelenet-változatainak és hirtelen megoldásainak eredője, így lesz az Antónia-kaland az első részben álomszerűvé, és ezáltal válik a második rész Jozefátjának előléptetése boldogtalan képzelődéssé. Sími, röhögni és töprengeni – így hangzott a *Jozefát úr*; *avagy a regénykedés* fülszövegében szereplő olvasási útmutató. A három infinitívusz egymás mellé rendelése a szöveg értelmezési módjait jelöli ki: a tragikus, a komikus és a filozofikus jegyek együttes érvényesülésének eredménye az a hol vidám, hol vérfagyasztó egyveleg, mely összevisszaságában képes szórakoztatni, tanítani, nevetetni és kétségbe ejteni. A *Jozefát úr* nyelvi regisztere segíti a hármas cél érvényesülését, az alpári köznyelvtől a klasszikus idézetek, illetve azok újrafogalmazásáig terjedő mozgalmas nyelvhasználat sok örömet okoz humorával és képtelenségeivel, hogy a második rész fejezeteiben mértéktelenül átvegye a hatalmat. Bár az ellaposodástól és az unalomtól, kiszámíthatóvá válástól tartó görcsös félelem a szöveg hirtelen fordulatait bosszantóan hebehurgyává és indokolatlanná teszi, a narratív okoskodás általában képes ezt a kellemetlenséget orvosolni, és méllázó jókedvre deríteni olvasóját.

Kocsis Lilla

A POLÍSZ MÁJUSI MEGLEPETÉSEI:

- Debreczeni Tibor naplója a Kuckó rendezvényeiről
- Handó Péter, Madarász Imre és Miklóssy Endre esszéi
- BuSzabó Dezső, Erdei Szabó István, Móricz Máttyás, Oláh András és Simek Valéria versei
- Ébert Tibor, Nyiri Péter, La Clézio és B. Clavel novellái
- Szász István Tas Vita Sándorra emlékezik
- Elmer István Turcsány Péter kötetéről
- Bágyoni Szabó István dr. Láng Gusztáv irodalomtörténeésszel beszélget az Erdélyi Helikon mai üzeneteiről
- Wass Albert 1964-es kanadai beszéde és halotti jelentése
- Barcsa Dániel: A táltos (élő emlékezet)
- Lukáts János kritikai írása Bálint Tibor Zokogó Majom című regényéről